

102769 9.

NYTT LYS PÅ 1940

DEN

Forhenværende forsvarssjef, general Ruge. Hans hemmelige juni-instruks ble fulgt opp av major Lindbäck-Larsen i august-oktober 1940.

Daværende major, nå generalmajor Odd Lindbäck-Larsen, anså seg å ha Ruges instruks i ryggen da han utarbeidet sine militære forslag høsten og senhøsten 1940.

Forsvarsminister Nils Hald som fikk seg forelagt generalmajor Lindbäck-Larsens redegjørelse av november 1955 før båndlegelsen.

Kommissarisk statsråd, sjef for Innenrikedepartementet, Albert Viljam Hagelin, mottok ekspedisjonen av 24. oktober 1940.

Det som mer enn noe annet har bidratt til å vanskeliggjøre arbeidet med en avklaring av hva som hendte på høyt militært hold i Nord-Norge sommeren og høsten 1940, er den fortælse som har funnet sted.

I den innledende artikkel til serien ble det lagt vekt på å gi et første innblikk i hvorfor et helt hendelsesforløp har kunnet bli borte. Det har ikke vært behandlet i noen av de offisielle verker fra Forsvarets Krigshistoriske Avdeling, hverken i generalmajor Sandviks tobinds verk om kampene i Nord-Norge eller i oberst Munthe-Kaas' bøker. Riktignok har man vært inne på den grensevaktordning som hadde sitt første utgangspunkt i § 7 i den norsk-tyske Trondheimavtalen av 10. juni 1940. Men fremstillingen har ikke vært korrekt. For man har ikke i noe tilfelle lagt frem det kildemateriale som viser hvordan den opprinnelige bestemmelse ble endret og et militært underordningsforhold etablert, slik bl.a. general Ruge selv har beskrevet det i sitt brev av 23. juni 1940 til Administrasjonsrådet (et brev som beror i original i Riksarkivet). I samtlige framstillinger bestrides det at en slik ordning har foreligget. Og det er egne til å forundre ettersom relevant kildemateriale ble offentliggjort så tidlig som våren og sommeren 1952, og det gjennom en rekke år har befunnet seg mikrofilmer i Krigshistorisk Avdeling som i hvert fall burde ha vært tilstrekkelige til å underbygge et annet syn på junihendelsene, om man hadde studert filmene.

Men det er ikke bare spørsmål om en grensevaktordning i juni — på en tid da behovet for norske styrker hang sammen med at den tyske militære okkupasjon ikke hadde kunnet utstrekkes så langt mot nord, slik at det lett kunne oppstå et vakuum. Grensevaktordningen ble for øvrig avvirket i og med oppløsningen av Forsvarets Overkommando på Nordmø i slutten av juni — da Hitler hadde bestemt seg for å trygge grensen mot øst med SS-tropper. I midten av juli var den norske demobilseringen gjennomført — under tysk ordre.

General Ruges hemmelige instruks av 23./24. juni 1940 har heller ikke vært omtalt offentlig for den ble nevnt i denne artikkelserien. Den gjengis her i faksimile, og taler for seg selv. Fordi den nye kurs hos Hitler kom i krysset med Ruges utspill overfor major Lindbäck-Larsen og hendelsen den 26. juni til den tyske forbindelsesoffiseren fra

I denne artikkelen er det foretatt dokumentariske Sverre Hartmann med utvalgte hvilke militære forslag, tykke mann Gabrielsen og major Lindbäck-Larsen gjorde seg til talsmenn for både overfor Administrasjonen før den 20. august og overfor det norske Riksstyret etter at han hadde vært i Oslo i oktober 1940. Om den hemmelige instruks til den daværende forsvarssjef, general Ruge, som ble gitt av forsvarsminister Halden i slutten av juni 1940, er det foretatt tilbakeholdelser i opplysningene som er gitt. Av årsaker som vil bli nærmere beskrevet senere i denne artikkelen. Den fulle tekst av general Ruges hemmelige instruks til major Lindbäck-Larsen av 23./24. juni 1940 og majorens eget brev av 23. september 1940.

Det er ikke mulig å påstå at denne artikkelen er normalgjeldende for årstallet 1940. Den er utarbeidet av et historisk forskningsprosjekt som er etablert ved et militært soldatmuseum. Men det er ønskelig at det faller inn i full gang med de historiske arbeider som kan kunne virke som bidrag til å rekonstruere bildet.

Det er ønskelig at historikere som kjenner til omstendighetene i denne forbindelse, og som har tilgjengelig materiale som kan bidra til å rekonstruere bildet, tar kontakt med forfatteren på telefonnummer 192 19 20.

En viktig grunn til at dette arbeidet er gjennomført er visjonen om å mobilisere og utnytte historiske kilder som ikke er offentliggjort, og som kan bidra til å rekonstruere bildet av den tyske okkupasjonen. Slik som historikere fra de betydelige arkiver som er etablert i Norge, og som har sitt hovedkvarter i Oslo, og som har tilgjengelig materiale som kan bidra til å rekonstruere bildet.

Hemmelighetsloven gjelder fortsatt, og det er viktig å dokumentere de faktiske forhold som er dokumentert i egne dokumenter. Disse dokumentene er tilgjengelige i et utvalg av de arkiver som er etablert i Norge, og som har hatt hovedkvarter i Oslo. Disse dokumentene er tilgjengelige i et utvalg av de arkiver som er etablert i Norge, og som har hatt hovedkvarter i Oslo.

De nye kildene har vært utvalgt som de viktigste, da de inneholder opplysninger som ikke er offentliggjort i de tidligere historiske verkene. Disse kildene er utvalgt som de viktigste, da de inneholder opplysninger som ikke er offentliggjort i de tidligere historiske verkene.

Men det er viktig å dokumentere de faktiske forhold som er dokumentert i egne dokumenter. Disse dokumentene er tilgjengelige i et utvalg av de arkiver som er etablert i Norge, og som har hatt hovedkvarter i Oslo.

HEMMELIGE PLANEN

overkommandoen i Oslo, kom Ruges planer ikke til å bli realisert i løpet av juni-juli. Det hele begrenset seg til en muntlig ordre fra major Lindbäck-Larsen, en ordre som måtte annulleres nesten med det samme. Hadde Hitlers nye standpunkt blitt tatt mindre enn en uke tidligere, ville Ruge ikke ha rukket å føre sine instruksjer i pennen.

Som det nå var, satte utviklingen i slutten av juni en strek over instruksjen. Men den skulle få nytt liv noen uker senere, etter at Ruge og hans stab i mellomtiden var blitt fort til Oslo der offiserene fikk beholde sin borgerlige frihet mot å være fange av sitt æresord, mens Ruge selv ble plassert på Grini i ærefullt krigsfangenskap.

Det skjedde da Nord-Norges administrasjon henvendte seg til Administrasjonsrådet den 20. august med forslag om å hindre oppløsningen av forsvarets organisasjon i Nord-Norge, og stille norske styrker på beina. Dessverre fikk denne henvendelse og det som foregikk i Rådet ikke noen tilfredsstillende eller fyllestgjørende behandling av Undersøkelleskommissjonen av 1945. Da tidligere stortingsmann Friis gjorde et forsøk på å få ventilert og eksponert saken og sammenhengen ved å publisere motereferatet fra Administrasjonsrådets protokoll i Orientering i oktober 1955, mislyktes han. Det ble av aktorene bestridt at møteprotokollen ga et autentisk referat. Ifølge avisintervjuer dreiet det seg utelukkende om forslag med sikte på en tenkt situasjon, nemlig det tilfelle at Nord-Norge, eller i hvert fall Finnmark, skulle bli oppgitt av okkupasjonsmakten og ligge utlevert stormakten i øst. For å forebygge en slik utvikling, ønsket man på forhånd å sørge for norske militære beredskapsstyrker som kunne mobiliseres og overta, om tyskerne trakk seg ut.

Som det allerede er påvist ved et omfattende og entydig kilde-materiale, var det intet ved den militære situasjon i det okkuperte Norge på tiden for fremstøtet overfor Administrasjonsrådet som tydet på en slik utvikling. Tvertimot skjedde det en massiv tysk militær oppladning fra midten av august, noe både fylkesmann Gabrielsen og major Lindbäck-Larsen hadde fått vite av de tyske militære myndigheter. I en artikkel som generalmajor Lindbäck-Larsen offentliggjorde i pressen i slutten av august 1970, om Finnmarksproblemet i 1940 og bakgrunnen, skriver han da også følgende:

«Men i midten av august be-

Handelt.

P. N.

Generalkvartellitavdelingen i Ost-Finnmark.

Blir vedtatt at disse nedslidte personene, bør vi prøve å utnytte generalkvartellitavdelingen som befalskole for Kanan, således:

1. De bataljons- og kompanijefter (batterisjef), adjutanter samt kontorpersonaler ved sp. (alt.) brukes de best skikkede fra hele hæren, med fortrinnsvis sikte på at hovedoppgaven er befalsutdannelse.
2. De kompanijefter brukes (K) av de siste offiserer-kull (1940, 1937, 1934).
3. De salspersoner bør brukes de som i 1939 og 1940 ble antatt som kadetter av krigsskolen.

De menes antas så vidt mulig jevnt fordelt fra alle Herrens regimenter, fortrinnsvis korporaler og menige som etter sin sivile utdannelse og etter utdanningens uttalelser antas skikket for utdannelse til troppsførere.

Utdannelsen legges slik an å bli skikket i løpet av en 6 måneders periode kan bli utdannet som troppsførere (inkludert som 6 måneders troppsførerskoler).

De som ønsker videre utdannelse og anses skikket for dette, kan beholdes ytterligere 1 år for utdannelse til offiserer.

6. Generalkvartellitavdelingen holdes utenom Herrens normale organisasjon. D. V. s. av Varanger bataljon og I/L.R.14 demobiliseres.

Det synes ordnet slik at generalkvartellitavdelingen ikke legger beslag på Varanger bataljons materiell. Dermed har vi denne bataljon som kan mobiliseres og forsterking for grenseværingene.

7. Ved stadig nå forhandlinger med tyskerne bør søkes oppnådd en sukksessiv styrkelse av grenseværingene f. eks.
 - 10 håndpanser og rullingsstøtter til infanteribataljonen,
 - 10 antall bombekastere sket til 6 pr. bataljon,
 - 10 litt panservernkyts og luftkyts,
 - Prøve å få sket artilleri fra ett batteri til en bataljon.

På sett opp en liten pionertropp og sambandstropp (med radio), slik at vi kan få drevet tilf. utdannelse over for ingeniørvesen.

Prøve å få til i en noen fly.

Det kan tenkes at situasjonen kan utvikle seg slik at tyskerne kan bli villige til å tillate dette og skaffe oss materiellet; det gjelder å være fremad og nytte chanser som byr seg.

7. Vi må innfallid holde strengt fast ved at det ikke må være noen samarbeid mellom norske og tyske tropper i Ost-Finnmark, så lenge Norge og Tyskland offisielt er i krig med hinann.

Ovenstående er en faksimile av general Ruges hemmelige instruks av 23. 24. juni 1940 til major Lindbäck-Larsen, slik den i avskrift medfulgte majorens og fylkesmannens ekspedisjon av 24. oktober 1940 til Innenriksdepartementet.

stemte tyskerne seg for å overføre store styrker — jeg tror å erindre 50 000 mann — til Finnmark. Det var jo egnet til å gi en første følelse av lettelse. Faren for deling av Finnmark med Russland var åpenbart over, faren for angrep fra Russland med. En stormakt hadde etablert seg i Finnmark.»

På samme linje ligger opplysningene i Lindbäck-Larsens i sin tid båndlagte rapport av november 1955. Ifølge denne framstilling mottok Nord-Norges Administrasjon i midten av august meddelelse «fra den tyske garnisonssjef om at tyskerne aktet å overføre meget betydelige styrker til Ost-Finnmark og krevet en konferanse med de nord-norske tekniske sjefer i veivesen, elektrisitetsforsyning, telegrafverk m. v. Jeg varslet fylkesmann Gabrielsen som da var i Finnmark og vedkommende myndigheter. Fylkesmannen anmodet meg om å ta en tur til Ost-Finnmark for å orientere meg om den øyeblikkelige situasjon og komme til konferansen som fant sted en mandag i midten av august (19. august).

Fylkesmannen og jeg var begge til stede. Konferansen ble ledet på vegne av general Dietl av en tysk oberst som jeg ikke hadde sett før og ikke husker navnet på. (Det var oberst Ringels.) Det ble krevet omfattende tekniske arbeider. Under oppholdet i Tromsø meddelte fylkesmannen meg at han nå ville reise til Oslo for å snakke med fylkesmann Christensen om den militære situasjon og ta opp mitt forslag av 4. august (skal være 13. eller 16. august vedrørende 6. divisjon). Han mente dessuten at vi burde ta opp spørsmålet også om de norske polititavdelinger våpenstillstanden hadde fastsatt.

Vi diskuterte hvor de kunne legges for ikke å risikere sammenblanding med tyskerne. Jeg tror jeg anbefalte Skogenvarre og muligens Alta eller Nord-Varanger. Da vi ikke visste noe om tyskernes planer, kunne denne diskusjon ikke gå ut over rent generelle punkter. Men det er dette spørsmål det siktes til når det i Administrasjonsrådets møteprotokoll i referatet av fylkesmann Gabrielsen tales om de norske avdelingers «operasjonsområder».

Under disse omstendigheter er det grunn til å spørre om hvorfor man akkurat i denne fortrøstningsfulle situasjon følte seg foranlediget til å ta et initiativ — selv om det er forståelig at en offiser har liten sympati for tan-

P.M.

6. Divisjonens stilling under okkupasjonskrigen.

De premisser som må ligge til grunn for opprettholdelse av mobiliseringsberedskap for 6. Divisjon er - sålengde det ikke er sluttet fred mellom Norge og Tyskland:

- 1) Det må ikke bli noen særbehandling mellom norske og tyske militære kommandoforhold.
- 2) Det må kunne gis tyskerne sikkerhet for at Divisjonen ikke mobiliserer avdelinger mot tyskernes vilje.

Ad 1. Ordningen hittil har tilgodesett det første hensyn. Stabene har vært i virksomhet på basis av utelukkende norske myndigheters autoritet.

De oppsatte avdelinger på østgrensen stod under fylkesmann Gabrielsen i form av grensepolitivåpninger og var kommandoenesig frigjort fra divisjonsforbundet ("distriktskommando").

Ad 2. I virkeligheten har tyskerne full sikkerhet mot misbruk av Divisjonens organisasjoner ved at alle dens aktive funksjonærer har avlagt eden.

En videre materiell sikring vil tyskerne kunne gis ved at de fortatte beholde forvaltningen av Divisjonens materiell.

Teoretisk kan det tenkes at Divisjonens mobiliserte personell vil kunne sette seg i kontakt med materiell ved hjelp av den tekniske risikoen vil kunne reduseres til et minimum ved å legge materiell på slike steder at ubemerket smugling av folk er mulig og hver lagrings er effektivt beskyttet.

Det bør - av flere grunner - foretas fullt utarbeidede instruksjoner for smugling av folk og materielle. Derved vil også et bestemt antall av tysk styrker

punkt - med fullt tilstrekkelig effektivitet kunne overvåkes ved kontroll av post, telegraf og telefon.

Det vil være enkelt å påby at militære ekspedisjoner bare må gå ut i konvolutter som har trykk på avdeleravdelingens navn. En erkjennelse av en slik bestemmelse vil ikke kunne bortforklares - og vil neppe bli foretatt.

Det forbyr seg av seg selv i de xxx små nordnorske byer a.m.v. å sende ut et større antall militære brev uten at det straks vil virke påfallende. Forsøk på å overtre en bestemmelse som den nevnte i forbindelse med innkalling av noe omfang kan en derfor helt bortse fra.

Forrådet med bibehold av 6. Divisjon må være at Divisjonens avdelinger - skal kunne mobiliseres for forsvaret av Finnmark og andre fylke - omtrent med samme frist som før.

Dertil kreves opprettholdelse av alle nåværende staber. Til nå kan en tenke seg å sløyfe I.R.14. Det bør nemlig bemerkes at tyskerne vil betrakte Vestfjorden som det geografiske skille mellom Nord-Norge og Sør-Norge.

Konklusjon

6. Divisjonens staber opprettholdes - eventuelt med antagelse av I.R.14 og benyttes til å utarbeide nye mobiliseringsplaner og oppgjør.

Vi kan antagelig ikke regne med å få overta vårt materiell til forvaltning.

Det vil derimot treffes visse en hvor og hvor-

Dette P. M. av 3/9 1940, forfattet av major Lindbäck-Larsen, gir en instruktiv orientering

De militære planene og deres forutsetninger

ken på en oppløsning av forsvaret som fredsorganisasjon. Det forelå ikke noe presserende behov. Det var tid til å innhente de lovlige myndigheters standpunkt, hos regjeringen i London. Var det derimot den akutte fare som motiverer fremstøtet og ønsket om å hjelpe til ved et eventuelt tysk forsvar av norsk territorium, kunne man bedre forstå et sådant forslag. Men fremdeles vil man måtte stille et stort spørsmålstegn ved det politisk betimelige i å blande seg opp i forholdet mellom stormaktene. Risikerte vi ikke å komme inn mellom gigantenes møllestener - la vi ikke veien åpen for ulike farlige muligheter og konsekvenser?

At det var den akutte situasjons problematikk som spilte hovedrollen, synes for øvrig å fremgå av et PM som vedrører den tredje fase i forsøkene på remilitarisering. I det P. M. som Lindbäck-Larsen utarbeidet om

Forsvaret av Finnmark, den 24. oktober 1940, som bilag til hovedskrevet av samme dato til Innenriksdepartementet, heter det:

I løpet av august kom det rykter som tydet på en tilspissing av forholdene ved Russlands nordøstre grense. De militære forberedelser var av en slik natur at fylkesmann Gabrielsen fant det riktig å gjøre Administrasjonsrådet oppmerksom på saken og floy sammen med major Lindbäck-Larsen til Oslo.

Administrasjonsrådet bestemte etter forhandlinger 20--22/8 1940 at det skulle gjøres et forsøk på å få anledning til å opprettholde et visst mobiliseringsberedskap for 6. Divisjon, om mulig også få overta grensevaktene i Øst-Finnmark etter samme prinsipp som i juni. Videre ble det bestemt at det skulle søkes opprettet et norsk tråleroppsyn. Men det ble bestemt at denne sak skulle tas opp av

Nord-Norges administrasjon overfor de lokale tyske myndigheter.

Major Lindbäck-Larsen utarbeidet et P.M. om de retningslinjer som tenktes fulgt i arbeidet. Eksemplarer av dette P.M. ble levert Hærens sivile administrasjon og til Justisdepartementet. Et eksemplar følger (bilag 4).

Nevnte P.M. gjengis i dette nummer av Aktuelt i faksimile på grunnlag nettopp av bilag 4. Det viser hvordan Administrasjonsrådets beslutning ble satt ut i livet, en beslutning man forges søker etter i Rådets vedtaksprotokoll. Rådet var klar over at det bare var London-regjeringen som hadde den politiske kompetanse til å uttale seg i dette spørsmål. Derfor ble saken behandlet underhånden, og derfor har Undersøkelsekommisjonen av 1945 sitt på det tørre sålengde den bygger sin vurdering av Administrasjonsrådet utelukkende på den beslutningsprosess som lar seg

-3-

ledes det skal overtas av våre avdelinger ved krigsoppsettning.

Det beste ville være at det ble pakket ferdig kompanivis, klar til utlevering. Dette arbeid måtte uten risiko - sett fra tysk synspunkt - kunne utføres av våre egne folk. Det ville jo i tilfelle foregå under tysk oppsyn på de steder hvor tyskerne oppbevarer materiellet.

Konklusjon nr. 2.

Det nødvendige materiell for oppsettning av 6. Divisjon's avdelinger reserveres - her bl.a. også skaffe, og det må tas hensyn til at det merkes de norske og tyske militære myndigheter en hverledes materiellet skal overtas av de norske avdelinger ved krigsoppsettning.

Det som er nevnt foran dreier seg utelukkende om kontorarbeid og rent forvaltningsarbeid. Det vil derfor neppe vekke synderlig ^{offentlig} oppmerksomhet.

Vanskeligere blir det med oppsettning av avdelinger. Likevel bør det søkes opnådd tillatelse også til å sette opp slike.

Det bør da treffes en ordning så de ikke er i samme område som tyske tropper.

Det er først og fremst behov for å få gjenopprettet "Garnisonskompaniet i Sør-Varanger". Dette kompani var nemlig forutsatt å skulle gå over til panserregimentet, og det er særdeles viktig å komme igang med utdannelse av disse tropper så det er ordnet når det blir opprettet en krigsoppsettning.

Men det kan ikke ventes at tyskerne vil tillate det opprettet i Sør-Varanger da selv her vil bli

-4-

det i Øst-Finmark. Derimot er det tenkelig at det kunne opprettes i Vardø, Hammerfest eller Skoganvarre.

Konklusjon nr. 3.

Garnisonskompaniet bør gjenopprettles på et sted som fastslås etter konferanse med de tyske myndigheter.

Det er ikke allig planmessig å bringe Befalsstaben i gang igang for et "Befalskull 1941". Det måtte da vært tatt et aspiranter i sømner for utdannelse som almindelige soldater.

Det ligger derfor nærmest utenfor rammen av den sak som her skal behandles å få befalskolen igang.

Men det er ønskelig at den i all fall er i full gang for et befalskull 1942, d.v.s. den bør kunne virke som befalskole fra neste sommer.

Forskolens har sin sociale betydning. Det ønskelige er:

at forskeolens 1. klasse fra i fjor, snarest mulig kommer i gang og

at ^{de} ~~de~~ ^{de} ~~de~~ aspiranter som kan tas inn som væpning i mars.

Skolen kan neppe ligge i Harstad. Men det er sannsynlig at den kan finne brukbare lokaler i Rammandet.

Konklusjon nr. 4.

Det er ønskelig at Befalsstaben's forskeole kommer i gang så snart til våren, og befalsklassen fra neste sommer er det som fastslås etter konferanse med de tyske myndigheter.

om hva de militære planene gikk ut på både når det gjaldt vaktstyrker og nyrekruttering

kartlegge i de offisielle referater og protokoller.

Lindbäck-Larsen har både i de samtidige skrivelser og i sin senere kommentar til begivenhetene i august 1940 fremholdt at forslagene om remilitarisering tok sikte på å møte den situasjon som ville foreligge om tyskerne trakk seg ut av Finnmark. Hadde han ikke understreket dette så sterkt, ville man ha vært tilbøyelig til å se anførselene under en taktisk synsvinkel. Det var på tysk anmodning Administrasjonsrådet traff sin beslutning av 6. august om å oppløse det norske forsvar i alle dele. Det nyttet da ikke å komme med et forslag som hadde direkte spiss og front mot en så fersk og gjennomgripende beslutning. Men en henvisning til situasjonen og behovet for det tilfelle tyskerne selv trakk seg ut av området, kunne lettere la seg høre.

For tyskerne var dette over-

hodet ikke aktuelt. Man befant seg i en utpreget oppladningsprosess. Og med de opplysninger som fylkesmann Gabrielsen og Helge Ingstad hadde gitt i Administrasjonsrådet allerede flere uker tidligere, hersket det ingen tvil om at man i Nord-Norges administrasjon var fullt på det rene med at en slik styrkelse av den tyske beredskap i Finnmark var under utvikling.

Det ville for øvrig ha vært liten grunn for nordmenn til å engasjere seg utenom konge og regjering i forhandlinger med okkupasjanten i så vidtrekkende utenrikspolitiske og militære spørsmål. Man har uenkelig større forståelse — ut fra nodrettsbetraktninger — for et slikt initiativ, dersom det virkelig forelå en aktuell fare for russisk pågang og etterfølgende annekasjon. Uten hensyn til hvilke planer eller mangel på planer russerne måtte ha, var det tydelig å merke hvor-

dan tyskerne vurderte sine motstandere, selv om det givetvis er vanskelig å trekke et klart skille mellom offensive og defensive overveielser.

Det massive fremstøtet overfor Innenriksdepartementet i annen halvpart av oktober 1940 i tilslutning til det forutgående forsøk på å vinne general Dietl for de norske remilitariseringsplaner har i enda høyere grad blitt liggende i mørke.

Når slike planer gjennom så lang tid har vært forholdt forskningen og almenheten, er det ikke annet å vente enn at fremleggelsen av stoffet må skape rore og gjøre det vanskelig å bygge opp et akseptabelt bilde. Aktorene må selv bære et hovedansvar her. Hvordan så ansvaret skal fordeles mellom dem innbyrdes, er det ikke så lett å felle en endelig dom over.

Ettersom tilbakeholdelsen av opplysningene og eventuelt dokumentene også er en del av vår

historie, og det uenkelig har sin betydning for vurderingen av det kildemateriale som nå har kunnet legges frem og blir lagt frem, er det nødvendig å foreta en viss dokumentasjon for at leseren kan få et innblikk i hvordan det har kunnet foregå.

I den utstrekning sammenhengen er innrømmet, er versjonen likevel noe uklar. Det kan utvilsomt foreligge en hukommelses-svikt, skjønt det er vanskelig å forstå at man har kunnet glemme det på sett og vis viktigste, den vel underbygde ekspedisjonen til Innenriksdepartementet så sent som i annen halvpart av oktober, der hovedskrivet med de fleste bilag var ført i pennen av major Lindbäck-Larsen. Ukjent er imidlertid ikke psykologiske fortregninger i sanne situasjoner. Major Lindbäck-Larsen kom til Oslo i november. I stedet for å få noe som kunne minne om en positiv reaksjon på forslaget som ville ha

Spdningen med norske grensevaktbataljoner i Ost-Finmark strandet på visse øyeblikkelige vanskeligheter i de daværende avdelinger. Men selve ordningen var den for Norge og Norden fordelaktigste og beste.

Den bør søkes gjennomført.

Med hensyn til de tyske behov for sikkerhet er å merke at alike bataljoner ikke kan bety noen som helst trusel mot den tyske okkupasjon. Selv om en bortser fra at bataljonenes viktigste befal vil være bundet av sine særord, vil bataljonene for sin eksistens være avhengig av tilførsel og transportmidler som tyskerne helt vil kunne kontrollere.

Styrken bør mobiliseres som normale formasjoner av 6. Divisjon. Men styrken av korporaler og menige bør skaffes i form av frivillige, og for verving av disse bør det kunne tas folk også fra andre divisjonsdistrikter.

Som passende styrke for "grensepolitiet" i Ost-Finmark kan uttas 2 infanteribataljoner, en bergartilleribataljon og 1 panserkompani - alle med motorisert mat og pakktren.

Konklusjon nr. 5.

Vaktholdet i Ost-Finmark bør igjen overtas av norske tropper.

*Oslo 3.9.1969
O. Lindbäck-Larsen*

P. M. - et gjaldt også garantier overfor okkupasjonsmakten.

**NYTT LYS
PÅ 1940**

**Både general-
majoren og
fylkesmannen
husket feil**

gjort ham til stabssjef for et betydelig militært opplegg, ble majoren forelagt en arrestordre og tilbragte resten av krigen i fangenskap hos tyskerne.

Fremtidige historikere vil nok stå adskillig friere enn den som nå har hatt den ikke udelt behagelige oppgave å presentere kildematerialet. Etter så mange års tilbakeholdelse av opplysningene er det uunngåelig at kommentarer og referater i pressen kan virke misvisende, noe sterke. Men den omstendighet at man ikke tidligere har funnet å kunne legge kortene på bordet, er ihvertfall et overordentlig meningsfylt indisium på at det ikke kan være tale om noen ren bagatellaffære.

Etter at jeg hadde tatt opp kontakt med generalmajor Lindbäck-Larsen om det nye kildemateriale, nemlig hovedskrevet av 24. oktober 1940 til Innenriksdepartementet med diverse bilag, skrev generalen i tilslutning til sin bånd-

Forord til min
"Redegjørelse for visse begivenheter i Nord-Norge
sommere og høsten 1940", datert november 1955,
med spørrefrist

Tiden for spørrefristens opphør nærmer seg, og jeg har glemt å innbringe redegjørelsen på nytt. Umiddelbart etter min samtale med Terboven 1. september 1940, sendte jeg en offisiell melding til mitt kontor i Tromsø og lot hodelegge alle papirer

Ann. 3) (s. 4.8)

Jeg har nå sett referatet fra møtet i administrasjonsrådet og benekter bestemt at fylkesmann Gabrielsen regnet med å la norske avdelinger kjempe side om side med tyskerne. Det må imidlertid ha vært holdt minst et møte til der, og jeg vet naturligvis ikke hvordan fylkesmann Gabrielsen kan ha ordlagt seg der. Men jeg vet nok om fylkesmannens innstilling til å fastslå at referatet gir en ganske feilaktig tolkning av hans syn.

Ann. 4) (s. 11).

Jeg vet nå at jeg (og fylkesmann Gabrielsen) husker feil på dette punkt. Det foreligger faktisk et skriv undertegnet av oss i Tromsø den 24. oktober med redegjørelse for sakens forløp, stilet til Innenriksdepartementet. Jeg kan idag ikke erindre grunnen til at det ble satt opp, men en foranledning har det vel vært. Jeg var ikke i Oslo i tiden mellom første dager av september og midten av november og fylkesmann Gabrielsen var - altså - i Tromsø 24. oktober og, som min redegjørelse viser, i Vadsø 1. november. Det er ganske utenkelig at han i mellomtiden har vært i Oslo. Skriveleien må i tilfelle ha gått med en kurer og det er eiendommelig at jeg heller ikke har noen erindring om dette. Men brevet foreligger og jeg har ingen grunn til å tro at det er et falsum.

5) Skriv fra Forsvarsminister Bendal til
general Lindbäck-Larsen datert 12.1.1956.

*Oslo 10. juli 1969
O. Lindbäck-Larsen*

Etter at Hartmann hadde tatt opp spørsmålet om det nye kildemateriale med generalmajor Lindbäck-Larsen, skrev generalen et «forord» til den båndlagte redegjørelse i Krigshistorisk Avdeling. Dokumentene vedrørende fremstøtet av oktober 1940 er intet falsum.

lagte redegjørelse av november 1955 et Forord på nærmere 5 sider den 10. juli 1969 og deponerte det i Krigshistorisk Avdeling. Bortsett fra en «detalj» skulle det bilde som var gitt i selve rapporten være helt og holdent korrekt. Denne detalj gjaldt punkt 4 i rapporten, nemlig situasjonen etter at han i midten av oktober hadde blitt opp til Alta og avlagt besøk hos general Dietl den 21. oktober 1940: «Jeg underrettet fylkesmann Gabrielsen om utfallet, men tror ikke jeg sendte melding til noen myndighet i Oslo, idet de opprinnelige oppdragsgivere var satt ut av spillet.»

De opprinnelige oppdragsgivere som det her siktes til er Administrasjonsrådet. Og det var blitt avløst av et nytt riksstyre av Terbovens nåde. Til dette riksstyre skjedde så henvendelsen: «Det foreligger faktisk et skriv undertegnet av oss i Tromsø den 24. oktober med redegjørelse for

sakens forløp, stilet til Innenriksdepartementet. Jeg kan idag ikke erindre grunnen til at det ble satt opp, men en foranledning har det vel vært.»

Det er uenkelig overraskende at fremstøtet overfor Innenriksdepartementet er gått i glemmeboken. For det nye initiativ som ble tatt, og det bærer hele ekspedisjonen preg av, gjaldt å få det nye riksstyrets bistand til å oppnå det ønskede samtykke til en remilitarisering hos rikskommissæren og dermed også hos general von Falkenhorst. Lindbäck-Larsen har selv gitt begrunelsen tydelig nok i sitt PM av 24. oktober som medfulgte hovedskrevet til Innenriksdepartementet:

«Den 21. 10. 1940 hadde major Lindbäck-Larsen en konferanse i Kåfjord i Alta med general Dietl. Generalen anså seg ikke berettiget til å drøfte et spørsmål av den art det her dreiet seg om, da

mann Gabrielsen som tilrådet tilbaksholden-
het *for å unngå samarbeid med den
hånden jeg er gammel Ruge*

I høst (1955) var mitt navn i avisene nevnt i forbindelse med besettelse av stillingen som sjef for Forsvarstaben. Et par uker senere bragte enkelte aviser med en ganske usedvanlig søkt foranledning referat fra Administrasjonsrådets møtesprotokoll, med oppsiktsvekkende overskrifter om at jeg hadde foreslått forsvarssamarbeide med tyskerne, men var blitt avvist av Administrasjonsrådet.

Jeg ble forelagt utdrag av artikkelen av en Harstadavis. Jeg mente meg fortsatt forpliktet til ikke å opplyse at Administrasjonsrådet hadde gitt sin tilslutning. Jeg mente - etter begivenhetene i 1952 - ikke burde opplyse noe om vårt forslags sammenheng med våpenstillstandsavtalen uten konferanse med fylkesmann Gabrielsen. Jeg søkte å få ham i telefonen. Det lykkedes ikke. Jeg ga derfor bare avisene et kort svar om formålet med vårt forslag. Den følgende da fikk jeg forbindelse med fylkesmann Gabrielsen og ble enige om at han skulle sende en redegjørelse for forbindelsen mellom våpenstillstandsavtalen og vårt forslag, men holde tilbake det som videre hendte.

Saken var fortsatt utilfredsstillende i for meg. Forsvarsministeren skulle komme til Nord-Norge et par uker senere. Jeg bestemte meg for å forelegge mitt problem for ham, også fordi det var åpenbart at det var en eller annen som er på jakt etter meg.

Forsvarsministeren syntes ikke å tillegge saken i seg selv særlig vekt, men mente at vi skylde den historiske sannhet

det var av overveiende politisk natur.»

Følgelig skjedde utspillet til de politiske sentralinstanser i Oslo.

I den redegjørelse som generalmajor Lindbäck-Larsen skrev til forsvarsminister Handal i november 1955 blir det riktignok nevnt hvordan han ifølge general Ruges instruks skulle sørge for å gjøre styrken i Finnmark til et utdannelsesentrum for norske offiserer og at han burde søke utvirket at styrkene ble organisert slik at de omfattet alle grener av hæren. Men det står ikke med ett ord nevnt hvordan det ifølge instruksjonen skulle skje med tyske våpen av moderne slag, inklusive om mulig en egen norsk flyavdeling.

For å gi et bilde av hva som

virkelig hadde hendt, ville det såvidt skjønnes vært nødvendig å ha gitt forsvarsminister Handal en usminket beskrivelse av bl. a. general Ruges direktiv av 23./24. juni. Det hadde videre vært nødvendig å fortelle om det politisk viktige skritt overfor Innenriksdepartementet i oktober 1940, som foregikk på en ganske annen omhyggelig og utførlig måte enn overfor Administrasjonsrådet to måneder tidligere. Og det lå vel i Administrasjonsrådets underhåndsavgjørelse med tillatelse til å forhandle med de lokale tyske militære myndig-

at det ble fastslått hva som virkelig var hendt. Men det kunne jo sikres ved at min redegjørelse ble foreslått for åpning på et tidspunkt da en ikke lenger risikerte en ondsinnet utnyttelse. Jeg uttalte at jeg ville ha med en slik redegjørelse neste gang jeg kom til Oslo og da ville vise ham den før jeg deponerte den i krigshistorisk avdeling.

Det er 15 år siden de begivenheter som er omtalt ovenfor fandt sted. Jeg har ingen notater. Jeg er imidlertid sikker på fremstillingen av begivenhetene. For de detaljer hvor jeg ikke lenger kan garantere min hukommelse er dette anført. Jeg har nevnt hvilke dokumenter som ble utarbeidet. Her er det muligheter for dokumentasjon selv om jeg ikke kan si om dokumentene eksisterer eller hvor de er.

De personer som tangerte begivenhetene er nevnt. De fleste lever idag og fremstillingen kan kontrolleres gjennom dem, iallfall på norsk side. General Strugstad er død, men det er tenkelig at han har rapportert mitt besøk og hva jeg fortalte. (Jeg trodde han var militærattache i Stockholm, men jeg har senere forstått at han hadde en annen funksjon.) Jeg finner selv ikke grunn til å innhente deres forklaring. Jeg gjør en unntakelse for fylkesmann Gabrielsen som var min foresatte.

Redegjørelsen vil bli forelagt ham før den vises Forsvarsministeren.

Harstad, november 1955.

Lindbäck-Larsen

Ovenfor er gjengitt i faksimile to sider fra generalmajor Lindbäck-Larsens interne redegjørelse av november 1955, båndlagt først for 10 år med senere fristforlengelse. Redegjørelsen ble forelagt daværende forsvarsminister Nils Handal etter først å ha vært godkjent av fylkesmann Gabrielsen og derpå deponert i Forsvarets Krigshistoriske Avdeling.

heter nordpå en uttalt forutsetning om at saken ikke burde tas opp på rikspolitisk plan. Mens henvendelsen i august skjedde i umiddelbar tilknytning til den tyske beslutning om å forelegge et militært trykdepunkt mot nord, var situasjonen i oktober langt på vei konsolidert — I mellomtiden hadde Lindbäck-Larsen i september 1940 reist fra Oslo til Helsingfors under dekke av et handelspolitisk oppdrag fra Administrasjonsrådet.

Jeg reiste til Helsingfors. Jeg fikk kontakt med endel kjente fra min militærattacheid og fikk der

klar beskjed om at Finland hadde sett seg nødt til å kaste seg i tyskernes armer, som det rett ut ble sagt.»

Det skulle ha vært av interesse å få en nærmere utredning av hvordan dette finsk-tyske militære samarbeide ble analysert — og hvordan man fant det opprett og berettiget — uten samtykke fra våre lovlige myndigheter i London, å ta opp et så klart utenrikspolitisk og militært spørsmål som å gå til opprettelse av styrker på brigades størrelse i forståelse med okkupasjonsmakten.

Siste artikkel i Hartmann-serien tar sikte på å tegne et totalbilde av general Ruge.